

PRACE ORYGINALNE

Neonila Szeszenia-Dąbrowska

Urszula Wilczyńska

Wiesław Szymczak

CHOROBY ZAWODOWE STWIERDZONE W POLSCE W 2004 R.*

OCCUPATIONAL DISEASES IN POLAND, 2004

Z Zakładu Epidemiologii Środowiskowej

Instytutu Medycyny Pracy im. prof. dra med. J. Nofera w Łodzi

STRESZCZENIE

Wstęp. Celem corocznej analizy sytuacji epidemiologicznej w zakresie chorób zawodowych jest wskazanie grup najwyższego ryzyka wystąpienia patologii związanej z warunkami pracy i uchwycenie wahań tego zjawiska zależnego od narażeń zawodowych, czynników medycznych, sytuacji społeczno-ekonomicznej, regulacji prawnych oraz przekształceń gospodarki narodowej. **Materiał i metody.** Podstawą niniejszego opracowania były „Karty stwierdzenia choroby zawodowej”, które wpłynęły do Centralnego Rejestru Chorób Zawodowych za rok 2004. Dane przedstawiono z uwzględnieniem jednostek chorobowych, płci i wieku osób chorych, okresu narażenia w miejscu pracy na czynniki szkodliwe, powodujące daną patologię oraz w zależności od działów gospodarki narodowej i województw. Zapadalność scharakteryzowano za pomocą współczynników na 100 tys. zatrudnionych i na 100 tys. pracujących. **Wyniki.** W 2004 r. stwierdzono w Polsce 3790 przypadków chorób zawodowych. Współczynnik zapadalności wyniósł 41,0 przypadków na 100 tys. zatrudnionych. Najwyższą zapadalnością charakteryzowały się: przewlekłe choroby narządu głosu (9,5 na 100 tys.), pylice płuc (8,1), choroby zakaźne lub pasożytnicze (5,8), obustronny trwały ubytek słuchu (5,5) i choroby skóry (2,0). U 72,4% osób z chorobą zawodową okres narażenia na czynnik szkodliwy przekraczał 20 lat. W przemyśle najwyższą zapadalność odnotowano wśród zatrudnionych w górnictwie (328,9 przypadków na 100 tys.) w szczególności w górnictwie węglowym (380,1). Województwami o najwyższym współczynniku zapadalności na 100 tys. zatrudnionych są lubelskie (122,0) i śląskie (85,6). **Wnioski.** Zapadalność na choroby zawodowe w Polsce w dalszym ciągu maleje. Wpłynęła na to głównie mniejsza niż w roku poprzednim liczba przypadków ubytku słuchu i przewlekłych chorób narządu głosu. Med. Pr., 2005;56(4):275–284

Słowa kluczowe: choroby zawodowe, rejestr, zapadalność

ABSTRACT

Background: Our annual analysis of the epidemiology of occupational diseases is intended to indicate morbidity categories characterized by the highest risk of developing pathologies associated with working conditions and to assay variations in the frequency of those pathologies, depending on occupational exposure, medical factors, social and economic circumstances, legal regulations, and ongoing transformation of the national economy. **Materials and Methods:** This work is based on the data compiled from “Occupational Disease Reporting Forms” received by the Central Register of Occupational Diseases in 2004. The data comprised information on individual diseases, gender and age of patients, and duration of occupational exposure to harmful agents responsible for the development of specified pathologies. These data were further classified by sectors of the national economy and voivodships (provinces). The incidence was specified in terms of the number of cases per 100 000 paid employees and per 100 000 employed persons. **Results:** In Poland, the number of occupational diseases diagnosed in 2004 accounted for 3790 cases. The incidence rate was 41.0 cases per 100 000 paid employees. The highest incidence rates were noted for: chronic disorders of the voice organ (9.5 per 100 thousand), pneumoconiosis (8.1), contagious and parasitic diseases (5.8), permanent bilateral hearing loss (5.5) and skin diseases (2.0). As much as 72.4% of patients affected by occupational diseases, had been exposed to harmful agents for longer than 20 years. In the industrial sectors of the national economy, the highest incidence was noted among workers employed in the mining industry (328.9 cases per 100 000 paid employees), particularly in coal mining (380.1). The highest incidence rates were recorded in the Lubelskie (122.0 cases) and Silesian (85.6 cases per 1000 workers) voivodships. **Conclusions:** The incidence of occupational diseases in Poland continues to abate. The downwards trend is primarily due to a lower incidence of hearing loss and chronic diseases of the voice organ. Med Pr 2005;56(4):275–284

Key words: occupational diseases, register, incidence

Adres autorów: św. Teresy 8, 91-348 Łódź, e-mail: wies@imp.lodz.pl

Nadesłano: 11.05.2005

Zatwierdzono: 13.06.2005

© 2005, Instytut Medycyny Pracy im. prof. dra med. J. Nofera w Łodzi

* Praca wykonana w ramach zadania finansowanego z dotacji na działalność statutową nr IMP.10.4 pt. „Tworzenie bazy danych Centralnego Rejestru Chorób Zawodowych (badanie ciągłe)”. Kierownik zadania: prof. dr hab. med. N. Szeszenia-Dąbrowska.

WSTĘP

Celem corocznej analizy sytuacji epidemiologicznej w zakresie chorób zawodowych jest wskazanie grup najwyższego ryzyka wystąpienia patologii związanej z warunkami pracy i uchwycenie wahań tego zjawiska zależnego od wielu czynników: medycznych, narażeń zawodowych występujących w gospodarce narodowej, sytuacji społeczno-ekonomicznej, obowiązujących regulacji prawnych oraz przekształceń gospodarki narodowej.

MATERIAŁ I METODY

Analizą objęto dane z Centralnego Rejestru Chorób Zawodowych Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi. W Rejestrze znajdują się informacje o wszystkich zgłoszonych od 1970 r. przypadkach chorób zawodowych stwierdzonych w Polsce, w chwili obecnej ich łączna liczba przekracza 285 tysięcy. Informacje te przesyłane są przez stacje sanitarno-epidemiologiczne na indywidualnych „Kartach stwierdzenia choroby zawodowej”.

Dane dotyczące chorób zawodowych przedstawiono według jednostek chorobowych (1), płci i wieku osób, u których stwierdzono chorobę zawodową, przyczyn wywołujących patologię, długości trwania narażenia na czynniki szkodliwe w środowisku pracy oraz rodzaju działalności na podstawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD). Podano także współczynniki zapadalności na choroby zawodowe (na 100 tys. zatrudnionych oraz na 100 tys. pracujących). Generalnie ujmując, według przyjętej definicji, dane o zatrudnionych dotyczą wyłącznie pracowników zatrudnionych na podstawie stosunku pracy (umowy o pracę, mianowania, powołania) (2). Obejmują one pracowników pełnozatrudnionych, łącznie z sezonowymi i dorywczo zatrudnionymi, oraz niepełnozatrudnionych w głównym miejscu pracy. Dane te pochodzą ze sprawozdań jednostek zobowiązanych do przekazywania danych do urzędów statystycznych. W liczbie pracujących uwzględnia się także właścicieli i współwłaścicieli, agentów, osoby wykonujące pracę nakładczą, duchownych, osoby pracujące w fundacjach, stowarzyszeniach. Do liczby osób pracujących w rolnictwie wliczeni są pracujący w indywidualnych gospodarstwach rolnych, właściciele zwierząt gospodarskich, pracujący w obsłudze rolnictwa, członkowie spółdzielni produkcji rolniczej (łącznie z pomagającymi członkami ich rodzin).

Z powyższych definicji wynika, że liczba zatrudnionych jest mniejsza niż liczba pracujących. Do obliczenia współczynników zapadalności na choroby zawodowe przyjęte zostały najświeższe

dostępne dane, tj. za rok 2003. Liczba zatrudnionych wynosiła wtedy 9249,9 tys., a pracujących 14 761,2 tys. (2).

Przy trwającej restrukturyzacji gospodarki, związanej ze spadkiem zatrudnienia, współczynniki obliczane w stosunku do zatrudnionych mogą zawyżać faktyczną zapadalność na choroby zawodowe. Co więcej, problematyczna staje się ich porównywalność ze współczynnikami sprzed kilkunastu lat, zwłaszcza jeśli rozpatrujemy działy gospodarki. Specyfika gospodarki narodowej powoduje, że w niektórych działach (np. górnictwo) liczby zatrudnionych i pracujących są zbliżone, a w innych (np. rolnictwo) liczebność tych kategorii bardzo się różni. Biorąc powyższe pod uwagę w pracy zamieszczono oba rodzaje współczynników.

WYNIKI

Liczba przypadków chorób zawodowych

W 2004 r. stwierdzono w Polsce 3790 przypadków chorób zawodowych. Najliczniej stwierdzane były przewlekłe choroby narządu głosu spowodowane nadmiernym wysiłkiem głosowym – 881 przypadków (23,2%). Dominowały tu niedowłady strun głosowych, stanowiąc 64,2% przypadków w tej grupie (566 stwierdzeń) i zmiany przerostowe fałdów głosowych – 22,9% (202 stwierdzenia).

Drugą grupą, pod względem liczby przypadków, były pylice płuc (754 przypadki, tj. 19,9% ogółu chorób zawodowych). Dominowały pylice górników kopalń węgla z liczbą 452 przypadków (59,9% w tej grupie), pylica azbestowa – 163 przypadki (21,6%) i pylica krzemowa – 103 przypadki (13,7%).

Na trzecim miejscu znalazły się choroby zakaźne lub pasożytnicze, albo ich następstwa – 541 przypadków, tj. 14,3% ogółu chorób zawodowych. W grupie tej przeważały: borelioza – 245 przypadków (45,3% tej grupy), wirusowe zapalenia wątroby – 153 przypadki (tj. 28,3% ogółu chorób tej grupy, w 98 przypadkach było to wzw typu C, a w 37 przypadkach typu B) i gruźlica – 86 przypadków (15,9% ogółu chorób zakaźnych).

Kolejną grupę stanowił obustronny trwały ubytek słuchu typu ślimakowego – 506 przypadków, co daje 13,3% wszystkich chorób zawodowych.

Wymienione patologie stanowiły łącznie 70,8% wszystkich chorób zawodowych. Pozostałe jednostki chorobowe zgłaszane były z częstością nie przekraczającą 5%.

Choroby skóry z liczbą 181 przypadków znalazły się na piątym miejscu. Stanowiły 4,8% ogólnej liczby chorób zawodowych. Największy udział (88,4%) w tej grupie miały alergiczne kontaktowe zapalenia skóry, stwierdzone u 160 chorych.

Choroby opłucnej i osierdzia wywołane pyłem azbestu – 130 przypadków – stanowiły 3,4% ogółu chorób zawodowych stwierdzonych w 2004 r. W większości (94,6%) były to rozległe zgrubienia opłucnej, rozpoznane u 123 osób.

Stwierdzono 125 przypadków zespołu wibracyjnego, tj. 3,3% wszystkich chorób zawodowych. Dominowały zmiany kostno-stawowe, które występowały u 63 osób (50,4% ogółu przypadków tej grupy). Zaburzenia naczyniowo-nerwowe stwierdzono u 35 osób, a zmiany o charakterze mieszanym u 25 osób. W dwóch przypadkach nie określono postaci zespołu wibracyjnego.

Odnotowano 124 przypadki nowotworów, w tym 114 kwalifikowanych w grupie 17. oraz 10 przypadków w grupie 16. (spowodowanych promieniowaniem jonizującym). Wśród tych pierwszych jako czynnik przyczynowy najczęściej wymieniano azbest (47 przypadków) i wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne (12 przypadków), a najliczniejszymi umiejscowieniami były: płuco (60 przypadków), opłucna (17 przypadków) układ krwiotwórczy (8 przypadków) i pęcherz moczowy (8 przypadków). Promieniowanie jonizujące było przyczyną 9 raków płuca i 1 raka jajnika.

Nieco mniejszy udział – 3,2% wszystkich chorób zawodowych miała astma oskrzelowa z liczbą 122 przypadków.

Przewlekłe choroby układu ruchu rozpoznano u 93 osób (2,5%). Najliczniejszą postacią (36 przypadków) było przewlekłe zapalenie nadkłykcia kości ramiennej.

W 2004 r. stwierdzono ogółem 92 przypadki ostrych i przewlekłych zatruc substancjami chemicznymi lub ich następstw (tj. 2,4% wszystkich stwierdzonych w tym czasie chorób zawodowych). Wśród czynników przyczynowych najczęściej występowały: dwusiarczek węgla – 38 przypadków, tj. 41,3% wszystkich zatruc, tlenek węgla – 20 przypadków, tj. 21,7% oraz ołów i jego związki nieorganiczne – 5 przypadków, tj. 5,4%. Wymienione czynniki były przyczyną 68,5% wszystkich zatruc.

Zatrucia ostre, tzn. takie, których objawy występują po narażeniu nieprzekraczającym jednej zmiany roboczej, stanowiły 39,1% ogółu zatruc. Najczęściej (17 przypadków z 36) były to zatrucia tlenkiem węgla.

Wszystkie grupy chorób zawodowych odnotowane w 2004 r. wymienione są w tabeli 1.

Współczynniki zapadalności na choroby zawodowe

Jak już zaznaczono zapadalność na choroby zawodowe można określać w stosunku do populacji zatrudnionych lub w stosunku do populacji pracujących. Wzorem lat ubiegłych w opisie odwołujemy się do współczynników na 100 tys. zatrudnionych, ale w tabelach zamieszczono także dane o zapadalności na 100 tys. pracujących.

Roczny współczynnik zachorowalności na choroby zawodowe w 2004 r. wyniósł 41,0 przypadków na 100 tys. zatrudnionych. Najwyższe współczynniki zachorowalności dotyczyły przewlekłych chorób narządu głosu, pylic płuc, chorób zakaźnych lub pasożytniczych, uszkodzeń słuchu, chorób skóry, chorób opłucnej i osierdzia, wywołanych pyłem azbestu, zespołu wibracyjnego, astmy, nowotworów, chorób układu ruchu, zatruc (tab. 1).

Choroby zawodowe wg płci, stażu pracy w narażeniu i wieku

W strukturze chorób zawodowych w 2004 r., według płci, analogicznie do lat poprzednich, przeważali mężczyźni, u których stwierdzono 2306 przypadków, tj. 60,8% ogółu chorób zawodowych.

Mężczyźni stanowili większość wśród osób z rozpoznaniem pylicy, ubytku słuchu, choroby zakaźnej lub pasożytniczej, zespołu wibracyjnego, nowotworu złośliwego, astmy oskrzelowej, choroby opłucnej lub osierdzia wywołanej pyłem azbestu, zatrucia, alergicznego nieżytu nosa, przewlekłej choroby układu ruchu, przewlekłego obturacyjnego zapalenia oskrzeli, choroby układu wzrokowego, choroby wywołanej promieniowaniem jonizującym i zewnątrzpochodnego zapalenia pęcherzyków płucnych. Gorączkę metaliczną (3 przypadki) i przedziurawienie przegrody nosa (2 przypadki) stwierdzono wyłącznie u mężczyzn (tab. 2).

Przewaga udziału kobiet w stosunku do mężczyzn zaznaczyła się w chorobach narządu głosu, skóry, obwodowego układu nerwowego, zapaleniu obrzękowym krtani o podłożu alergicznym. Tylko u kobiet stwierdzono choroby wywołane działaniem niskich lub wysokich temperatur (2 przypadki) i 1 przypadek ostrej uogólnionej reakcji alergicznej (tab. 3).

Zachorowalność wśród mężczyzn była znacznie wyższa niż wśród kobiet. Współczynniki wynosiły odpowiednio 47,7 i 33,6 przypadków na 100 tys. zatrudnionych. Jednostkami chorobowymi o najwyższej zapadalności u mężczyzn były pylice płuc, ubytek słuchu i choroby zakaźne lub pasożytnicze. Wśród kobiet, podobnie jak w minionych latach, najwyższą

Tabela 1. Choroby zawodowe w Polsce w 2004 r. według jednostek chorobowych
Table 1. Occupational diseases in Poland by nosologic units, 2004

Jednostki chorobowe Nosologic units	Liczba przypadków Number of cases	%	Współczynnik na 100 000 zatrudnionych Rate per 100 000 paid employees	Współczynnik na 100 000 pracujących Rate per 100 000 employed persons
Ogółem Total	3790	100,0	41,0	25,7
1 Zatrucia ostre albo przewlekłe lub ich następstwa Acute and chronic intoxications and their sequels	92	2,4	1,0	0,6
2 Gorączka metaliczna Metallic fever	3	0,1	0,0	0,0
3 Pylice płuc Pneumoconioses	754	19,9	8,1	5,1
4 Choroby opłucnej lub osierdzia wywołane pyłem azbestu Diseases of pleura or pericardium induced by asbestos dust	130	3,4	1,4	0,9
5 Przewlekłe obturacyjne zapalenie oskrzeli Chronic obstructive bronchitis	20	0,5	0,2	0,1
6 Astma oskrzelowa Bronchial asthma	122	3,2	1,3	0,8
7 Zewnętrzne alergiczne zapalenie pęcherzyków płucnych Extrinsic allergic alveolitis	11	0,3	0,1	0,1
8 Ostre uogólnione reakcje alergiczne Acute general allergic reactions	1	0	0	0
9 Byssinoza Byssinosis	–	0	0	0
10 Beryloza Berylliosis	–	0	0	0
11 Choroby płuc wywołane pyłem metali twardych Lung diseases induced by hard metals dust	–	0	0	0
12 Alergiczny nieżyt nosa Allergic rhinitis	86	2,3	0,9	0,6
13 Zapalenie obrzękowe krtani o podłożu alergicznym Oedematous laryngitis induced by allergy	5	0,1	0	0
14 Przedziurawienie przegrody nosa Nasal septum perforation	2	0,1	0	0
15 Przewlekłe choroby narządu głosu Chronic voice disorders	881	23,2	9,5	6,0
16 Choroby wywołane działaniem promieniowania jonizującego Diseases caused by ionizing radiation	11	0,3	0,1	0,1
17 Nowotwory złośliwe Malignant neoplasms	114	3,0	1,2	0,8
18 Choroby skóry Skin diseases	181	4,8	2,0	1,2
19 Przewlekłe choroby układu ruchu Chronic diseases of locomotor system	93	2,5	1,0	0,6
20 Przewlekłe choroby obwodowego układu nerwowego Chronic diseases of peripheral nervous system	84	2,2	0,9	0,6
21 Ubytek słuchu Hearing loss	506	13,3	5,5	3,4
22 Zespół wibracyjny Vibration syndrome	125	3,3	1,3	0,8
23 Choroby wywołane pracą w warunkach podwyższonego ciśnienia atmosferycznego Diseases induced by work under increased atmospheric pressure	–	0	0	0
24 Choroby wywołane działaniem wysokich, albo niskich temperatur otoczenia Diseases induced by high or low temperature of environment	2	0,1	0	0
25 Choroby układu wzrokowego Diseases of visual system	26	0,7	0,3	0,2
26 Choroby zakaźne lub pasożytnicze albo ich następstwa Infectious and parasitic diseases and their sequels	541	14,3	5,8	3,7

Tabela2. Choroby zawodowe stwierdzone w Polsce w 2004 r., w których przeważają mężczyźni
Table 2. Categories of occupational diseases more frequent in males. Poland, 2004

Jednostki chorobowe Nosologic units	Ogółem Total	W tym mężczyźni: Of which males:		Współczynnik na 100 000 zatrudnionych Rate per 100 000 paid employees	Współczynnik na 100 000 pracujących Rate per 100 000 employed persons
		liczba Number	%		
Pylice płuc Pneumoconioses	754	687	91,1	14,2	8,9
Ubytek słuchu Hearing loss	506	487	96,2	10,1	6,3
Choroby zakaźne lub pasożytnicze albo ich następstwa Infectious and parasitic diseases and their sequels	541	281	51,9	5,8	3,6
Zespół wibracyjny Vibration syndrome	125	116	92,8	2,4	1,5
Nowotwory złośliwe Malignant neoplasms	114	101	88,6	2,1	1,3
Astma oskrzelowa Bronchial asthma	122	86	70,5	1,8	1,1
Choroby opłucnej i osierdzia wywołane pyłem azbestu Diseases of pleura or pericardium induced by asbestos dust	130	85	65,4	1,8	1,1
Zatrucia ostre albo przewlekłe lub ich następstwa Acute and chronic intoxications and their sequels	92	66	71,7	1,4	0,8
Alergiczny nieżyt nosa Allergic rhinitis	86	54	62,8	1,1	0,7
Przewlekłe choroby układu ruchu Chronic diseases of locomotor system	93	53	57,0	1,1	0,7
Przewlekłe obturacyjne zapalenie oskrzeli Chronic obstructive bronchitis	20	20	100,0	0,4	0,3
Choroby układu wzrokowego Diseases of visual system	26	16	61,5	0,3	0,2
Choroby wywołane działaniem promieniowania jonizującego Diseases caused by ionizing radiation	11	9	81,8	0,2	0,1
Zewnątrzpochodne zapalenie pęcherzyków płucnych Extrinsic allergic alveolitis	11	7	63,6	0,1	0,1
Gorączka metaliczna Metallic fever	3	3	100,0	0,1	0,0
Przedziurawienie przegrody nosa Nasal septum perforation	2	2	100,0	0,0	0,0

Tabela3. Choroby zawodowe stwierdzone w 2004 r., w których przeważają kobiety
Table 3. Occupational diseases more frequent in females. Poland, 2004

Jednostki chorobowe Nosologic units	Ogółem Total	W tym kobiety: Of which females:		Współczynnik na 100 000 zatrudnionych Rate per 100 000 paid employees	Współczynnik na 100 000 pracujących Rate per 100 000 employed persons
		liczba Number	%		
Przewlekłe choroby narządu głosu Chronic voice disorders	881	753	85,5	17,0	10,7
Choroby skóry Skin diseases	181	104	57,5	2,3	1,5
Przewlekłe choroby obwodowego układu nerwowego Chronic diseases of peripheral nervous system	84	57	67,9	1,3	0,8
Zapalenie obrzękowe krtani o podłożu alergicznym Oedematous laryngitis induced by allergy	5	4	80,0	0,1	0,1
Choroby wywołane działaniem wysokich albo niskich temperatur otoczenia Diseases induced by high or low temperature of environment	2	2	100,0	0,0	0,0
Ostre uogólnione reakcje alergiczne Acute general allergic reactions	1	1	100,0	0,0	0,0

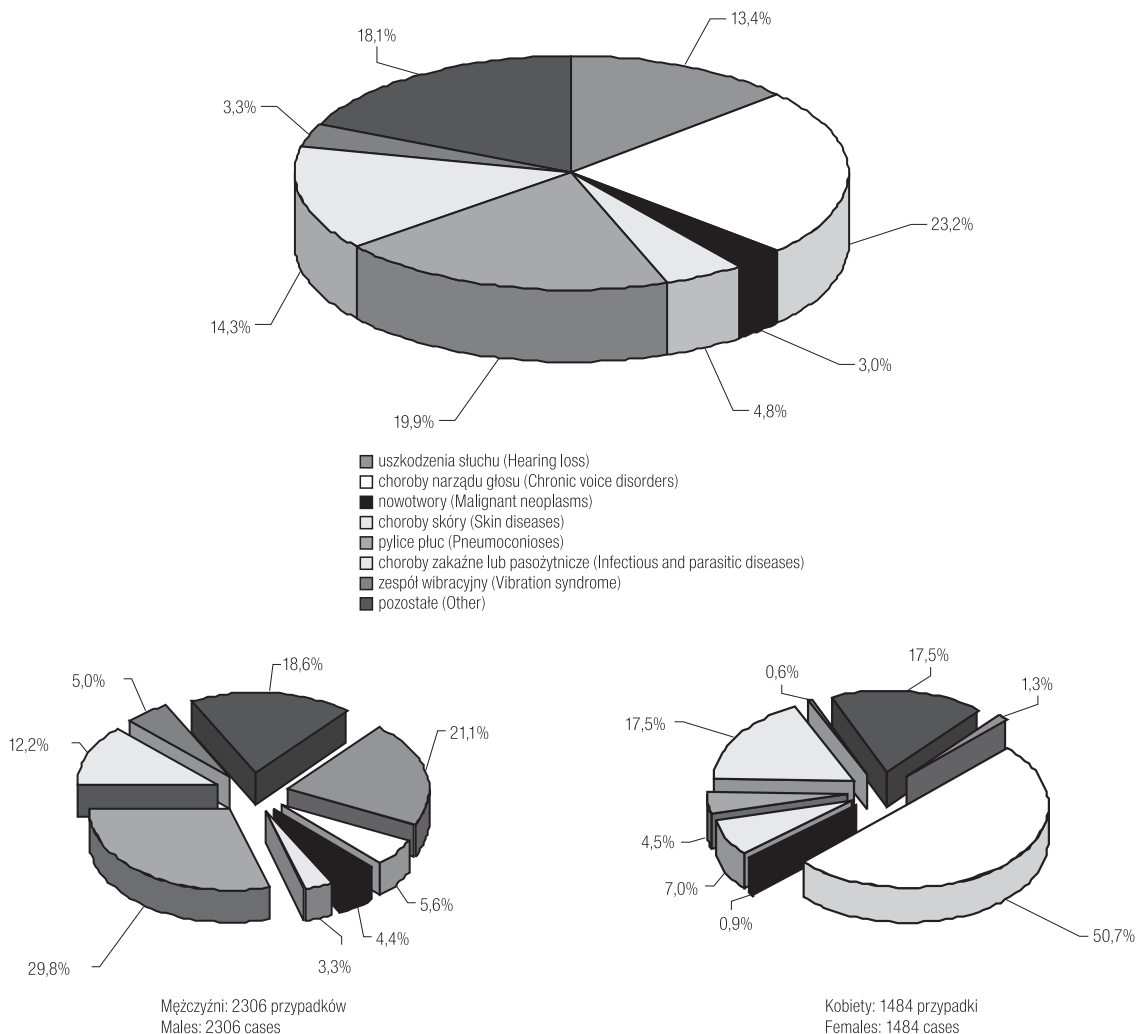
zapadalnością charakteryzowały się przewlekłe choroby narządu głosu. Na kolejnych miejscach znalazły się choroby zakaźne lub pasożytnicze oraz choroby skóry (tab. 2 i 3). Strukturę chorób zawodowych ogółem oraz wśród mężczyzn i kobiet obrazuje ryc. 1.

Podobnie jak w latach poprzednich, większość stwierdzonych w Polsce w 2004 r. chorób zawodowych powstała w wyniku wieloletniej ekspozycji na czynniki szkodliwe i uciążliwe. Po wyłączeniu z analizy tych chorób, dla których okres narażenia na czynnik etiologiczny nie odgrywał istotnej roli w ich powstaniu tj. chorób zakaźnych i inwazyjnych oraz chorób o podłożu alergicznym, okazało się, że 89,5% stwierdzonych przypadków powstało po minimum 10-letnim, zaś 72,4% po 20-letnim okresie pracy w kontakcie z czynnikiem, który był przyczyną zachorowania (tab. 4). Fakt ten znalazł również odzwierciedlenie w strukturze chorób zawodowych według wieku. Ogółem 89,8%

stwierzeń dotyczy osób powyżej 40. roku życia. Najliczniejsza była grupa osób w wieku 50–59 lat – 46,3% ogółu przypadków (tab. 5).

Choroby zawodowe według rodzajów działalności społeczno-gospodarczej

Z powodu specyfiki przedsiębiorstw różniących się między sobą rodzajem lub poziomem ekspozycji na czynniki szkodliwe i uciążliwe, jak i liczebnością załóg wykonujących pracę w określonych warunkach higienicznych, zachorowalność na choroby zawodowe w poszczególnych rodzajach działalności społeczno-gospodarczej (według Polskiej Klasyfikacji Działalności – PKD) była w znacznym stopniu zróżnicowana. Uwzględniając liczbę odnotowanych przypadków i poziom zapadalności, wyłoniono z całego materiału statystycznego i poddano analizie te rodzaje działalności społeczno-gospodarczej przedsiębiorstw, w któ-

Ryc. 1. Struktura chorób zawodowych w Polsce w 2004 r.
Fig. 1. Structure of occupational diseases in Poland, 2004.

Tabela 4. Choroby zawodowe stwierdzone w 2004 r. wg okresu narażenia i płci**Table 4.** Occupational diseases by exposure duration and gender, 2004

Okres narażenia w latach Duration years	Ogółem Total	Mężczyźni Males	Kobiety Females
- 4	176	134	42
5-9	138	87	51
10-14	210	149	61
15-19	306	237	69
20 -	2174	1264	910
Bez znaczenia lub brak danych Exposure data not available or applicable	786	435	351
Ogółem Total	3790	2306	1484

Tabela 5. Choroby zawodowe stwierdzone w 2004 r. wg wieku i płci**Table 5.** Occupational diseases by age and gender, 2004

Wiek w latach Age years	Ogółem Total	Mężczyźni Males	Kobiety Females
- 29	113	76	37
30-39	273	159	114
40-49	868	569	299
50-59	1754	943	811
60-64	333	231	102
65 -	449	328	121
Ogółem Total	3790	2306	1484

rych problem chorób zawodowych jest szczególnie widoczny. Poniżej przedstawiono niektóre z uzyskanych wyników.

Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo (Sekcja A)

W tej sekcji działalności gospodarki narodowej stwierdzono w 2004 r. 400 chorób zawodowych (261,4 przypadków na 100 tys. zatrudnionych). Wśród nich przeważały choroby zakaźne lub pasożytnicze (266 stwierdzeń), astma (32 stwierdzenia), zespół wibracyjny (24 stwierdzenia), choroby skóry (19 stwierdzeń), alergiczny nieżyt nosa (16 stwierdzeń) obustronny trwały ubytek słuchu typu ślimakowego spowodowany hałasem (10 stwierdzeń). Najczęstszą z grupy chorób zakaźnych lub pasożytniczych była borelioza, której udział wyniósł 85,3%.

Przemysł

Ogółem, w przemyśle obejmującym górnictwo i kopalnictwo (w PKD sekcja C), przetwórstwo przemysłowe (D) i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę (E) stwierdzono w 2004 r. 1719 chorób zawodowych (63,9 przypadków na 100 tys. zatrudnionych). W stosunku do 2003 r. liczba chorób zawodowych w przemyśle zmniejszyła się o 207 przypadków. Wśród stwierdzonych chorób dominowały pylice płuc (688 stwierdzeń), obustronny trwały ubytek słuchu (381 stwierdzeń), choroby opłucnej lub osierdzia wywołane pyłem azbestu (123 stwierdzenia), nowotwory złośliwe – 102 przypadki (w tym 9 wywołanych promieniowaniem jonizującym), zatrucia ostre albo przewlekłe lub ich następstwa (71 stwierdzeń), astma oskrzelowa (66 stwierdzeń), zespół wibracyjny (63 stwierdzenia) i choroby skóry (60 stwierdzeń).

W poszczególnych działach przemysłu ze względu na specyfikę produkcji i związane z nią narażenie na czynniki szkodliwe, struktura chorób zawodowych oraz poziomy zapadalności były różne. Niektóre dane na ten temat przedstawiono w tabeli 6.

Budownictwo (Sekcja F)

Ogółem w 2004 r. w przedsiębiorstwach zajmujących się działalnością budowlaną stwierdzono 192 choroby zawodowe. Liczba przypadków w przeliczeniu na 100 tys. zatrudnionych wyniosła 39,4. Najwięcej było rozpoznanych obustronnego, trwałego ubytku słuchu (58 przypadków), pylic (54 przypadki), zespołu wibracyjnego (25 przypadków) i chorób skóry (18 przypadków).

Edukacja (sekcja M)

Liczba chorób zawodowych stwierdzonych w Polsce w 2004 r. w placówkach zajmujących się szkolnictwem wyniosła 864. Współczynnik zapadalności w tej sekcji wyniósł 89,6 przypadków na 100 tys. zatrudnionych. Wśród stwierdzonych schorzeń dominowały przewlekłe choroby narządu głosu, wywołane nadmiernym wysiłkiem głosowym, które stanowiły 97,1% w tej grupie. W porównaniu z 2003 r. nastąpił spadek zachorowań o 219 przypadków.

Ochrona zdrowia i opieka społeczna (sekcja N)

Ogółem wśród pracowników zajmujących się tego rodzaju działalnością stwierdzono 378 chorób zawodowych, w tym 59,0% stanowiły choroby zakaźne lub pasożytnicze (223 przypadki), 11,4% choroby skóry (43 przypadki), 6,6% przewlekłe choroby układu ruchu wywołane sposobem wykonywania pracy (25

Tabela 6. Dominujące choroby zawodowe stwierdzone w Polsce w 2004 r. w wybranych działach gospodarki narodowej według PKD
Table 6. Major categories of occupational diseases in selected NACE divisions in Poland, 2004

Dział Division	Współczynnik na 100 tys. zatrudnionych Rate per 100 000 paid employees	Liczba przypadków Number of cases	Dominujące schorzenia Major categories of occupational diseases
02 Leśnictwo Forestry	525,3	201	choroby zakaźne lub pasożytnicze (82,6%) Infectious and parasitic diseases zespół wibracyjny (11,4%) Vibration syndrome
10 Górnictwo węgla Mining of coal	380,1	615	pylice płuc (70,1%) Pneumoconioses ubytek słuchu (18,5%) Hearing loss
26 Produkcja wyrobów z pozostałych surowców niemetalicznych Manufacture of other non- metallic mineral products	223,2	279	choroby opłucnej lub osierdzia wywołane pyłem azbestu (40,9%) Diseases of pleura or pericardium induced by asbestos dust pylice płuc (39,4%) Pneumoconioses
27 Produkcja metali Manufacture of basic metals	181,1	120	ubytek słuchu (32,5%) Hearing loss pylice płuc (25,0%) Pneumoconioses nowotwory złośliwe (19,2%) Malignant neoplasms
01 Rolnictwo i łowiectwo Agriculture and hunting	173,4	199	choroby zakaźne lub pasożytnicze (50,3%) Infectious and parasitic diseases astma oskrzelowa (15,6%) Bronchial asthma

przypadków), 4,2% choroby obwodowego układu nerwowego (16 stwierdzeń). Współczynnik zapadalności na choroby zawodowe wynosił 58,2 przypadków na 100 tys. zatrudnionych.

Analiza najliczniejszej wśród pracowników tej sekcji grupy chorób zakaźnych lub pasożytniczych ujawniła, że w większości (139 przypadków, tj. 62,3%) były to wirusowe zapalenia wątroby, najczęściej typu C (91 przypadków) lub typu B (35 przypadków).

W celu pogłębienia informacji o chorobach zawodowych wśród zatrudnionych w ochronie zdrowia i opiece społecznej dokonano analizy danych w poszczególnych grupach działalności. Okazało się, że najwięcej chorób zawodowych stwierdzono wśród zatrudnionych w zakładach zajmujących się działalnością w zakresie ochrony zdrowia ludzkiego – 335 przypadków, tj. 88,6% ogółu schorzeń występujących w sekcji N. Dominowały choroby zakaźne lub pasożytnicze – 210 przypadków, w tym 136 wirusowego zapalenia wątroby i 70 gruźlicy. Z pozostałych wymienić należy dość liczne choroby skóry (43 przypadki), choroby układu ruchu (25 przypadków) i obwodowego układu nerwowego (16 przypadków). Rozpatrując występowanie chorób zawodowych w wybranych zawodach tej grupy stwierdzono, że najwięcej zachorowań dotyczyło pielęgniarek – 157 przypadki (46,9%). Według miejsc pracy najwięcej cho-

rób powstało na oddziałach szpitalnych – 247 schorzenia, tj. 73,7% ogółu chorób stwierdzonych w całej grupie pracowników ochrony zdrowia ludzkiego.

Zróżnicowanie terytorialne zapadalności na choroby zawodowe

Terytorialne zróżnicowanie zapadalności na klasyczne choroby zawodowe, takie, jak pylice płuc, uszkodzenie słuchu, przewlekłe zatrucia jest odzwierciedleniem zróżnicowania występowania szczególnie szkodliwych przemysłów w poszczególnych województwach. Aktualnie w zapadalności na choroby zawodowe dominują schorzenia niezwiązane z przemysłem, tj. przewlekłe choroby narządu głosu powodowane nadmiernym wysiłkiem głosowym, dotyczące w zdecydowanej większości nauczycieli, oraz choroby zakaźne i inwazyjne, występujące głównie wśród pracowników służby zdrowia, rolników i leśników. Te dwie grupy chorobowe w znacznej mierze decydują o wielkości współczynników w wielu województwach (tab. 7).

W 2004 r. najwyższe współczynniki zapadalności na choroby zawodowe na 100 tys. zatrudnionych odnotowano w województwach: lubelskim (122,0), śląskim (85,6), podlaskim (62,6), małopolskim (48,8), dolnośląskim (47,2), warmińsko-mazurskim (44,4) i świętokrzyskim (40,9) (tab. 7).

Tabela 7. Zapadalność na choroby zawodowe wg województw i najczęściej stwierdzane jednostki chorobowe. Polska, 2004
Table 7. Incidence rates of occupational diseases by voivodships and major nosologic units. Poland, 2004

Województwo Voivodship	Współczynnik zapadalności Incidence rate		Najczęstsze choroby zawodowe Major nosologic units
	na 100 000 zatrudnionych per 100 000. paid employees	na 100 000 pracujących per 100 000 employed persons	
Dolnośląskie	47,2	34,1	pylice, przewlekłe choroby narządu głosu Pneumoconioses, chronic voice disorders
Kujawsko-pomorskie	31,9	20,1	przewlekłe choroby narządu głosu, uszkodzenie słuchu Chronic voice disorders, hearing loss
Lubelskie	122,0	48,2	przewlekłe choroby narządu głosu, choroby opłucnej i osierdzia Chronic voice disorders, diseases of pleura or pericardium
Lubuskie	33,9	23,8	przewlekłe choroby narządu głosu, choroby zakaźne i pasożytnicze Chronic voice disorders, infectious and parasitic diseases
Łódzkie	28,9	16,2	choroby skóry, zatrucia Skin diseases, acute and chronic intoxications
Małopolskie	48,8	26,7	przewlekłe choroby narządu głosu, pylice Chronic voice disorders, pneumoconioses
Mazowieckie	11,7	8,1	choroby zakaźne i pasożytnicze, uszkodzenie słuchu Infectious and parasitic diseases, hearing loss
Opolskie	22,9	13,9	przewlekłe choroby narządu głosu, choroby zakaźne i pasożytnicze Chronic voice disorders, infectious and parasitic diseases
Podkarpackie	19,5	8,7	choroby zakaźne i pasożytnicze, uszkodzenie słuchu Infectious and parasitic diseases, hearing loss
Podlaskie	62,6	27,9	choroby zakaźne i pasożytnicze, przewlekłe choroby narządu głosu Infectious and parasitic diseases, chronic voice disorders
Pomorskie	28,0	20,5	uszkodzenie słuchu, przewlekłe choroby narządu głosu Hearing loss, chronic voice disorders
Śląskie	85,6	64,9	pylice, uszkodzenie słuchu Pneumoconioses, hearing loss
Świętokrzyskie	40,9	16,9	choroby zakaźne i pasożytnicze, przewlekłe choroby narządu głosu Infectious and parasitic diseases, chronic voice disorders
Warmińsko-mazurskie	44,4	28,8	choroby zakaźne i pasożytnicze, przewlekłe choroby narządu głosu Infectious and parasitic diseases, chronic voice disorders
Wielkopolskie	39,1	25,5	przewlekłe choroby narządu głosu, uszkodzenie słuchu Chronic voice disorders, hearing loss
Zachodniopomorskie	35,2	24,8	zatrucia, przewlekłe choroby narządu głosu Acute and chronic intoxications, chronic voice disorders
Zakłady poza granicami Polski Enterprise division abroad	x	x	choroby zakaźne i pasożytnicze Infectious and parasitic diseases

x – brak danych o liczbie zatrudnionych i pracujących.
no data on number of paid employees.

Najniższe współczynniki zapadalności na choroby zawodowe na 100 tys. zatrudnionych były w województwie mazowieckim (11,7) i podkarpackim (19,5).

Obraz geograficznego różnicowania zapadalności na podstawie współczynników obliczanych na 100 tys. pracujących jest nieco inny. Ogólny współczynnik wynosi 25,7 przypadków na 100 tys. pracujących, a województwem w którym zapadalności jest najwyższa jest śląskie (64,9). Następne w kolejności są lubelskie (48,2), dolnośląskie (34,1), warmińsko-mazurskie (28,8), podlaskie (27,9) i małopolskie (26,7). Najniższe wartości tego współczynnika mają województwa mazowieckie (8,1) i podkarpackie (8,7).

Główne źródła powstawania chorób zawodowych

W celu uzyskania informacji o głównych źródłach powstawania chorób zawodowych sporządzono listę przedsiębiorstw, w których w 2004 r. stwierdzono 10 i więcej przypadków tego rodzaju chorób. Znalazło się na niej 17 przedsiębiorstw, głównie kopalń węgla kamiennego. Ogółem w zakładach tych stwierdzono 841 przypadków chorób zawodowych, co stanowiło 22,2% wszystkich zachorowań w Polsce.

Biorąc pod uwagę grupy najczęściej występujących chorób zawodowych stwierdzono, że w tych 17 przedsiębiorstwach skupiło się 84,6% chorób opłucnej i osierdzia, wywołanych pyłem azbestu, 65,0%

wszystkich pylic płuc, 47,8% zatruc ostrych albo przewlekłych, 25,6% przypadków zespołu wibracyjnego, 25,4% nowotworów i 20,8% wszystkich przypadków trwałego obustronnego ubytku słuchu spowodowanego hałasem. Większość zatruc (38 przypadków z 44 stwierdzonych w tej grupie) były to zatrucia dwusiarczkiem węgla orzeczone u pracowników dwóch zakładów włókien chemicznych.

Choroby zawodowe w 2004 r. w porównaniu z rokiem poprzednim

W 2004 r. liczba nowo stwierdzonych chorób zawodowych w porównaniu do 2003 r. zmniejszyła się o 575 przypadków, tj. o 13,2%. Współczynnik zapadalności zmniejszył się w stosunku do roku ubiegłego o 12% – z 46,6 do 41,0 przypadków na 100 tys. zatrudnionych (3).

Największy wpływ na zmniejszenie ogólnej liczby stwierdzonych chorób zawodowych miał spadek liczby uszkodzeń słuchu, o 232 przypadki (tj. 31,4%) oraz przewlekłych chorób narządu głosu związanych z nadmiernym wysiłkiem głosowym – o 219 przypadków, tj. 19,9%.

Znaczny wzrost w stosunku do roku ubiegłego dotyczył tylko chorób opłucnej i osierdzia – wywołanych pyłem azbestu – o 77 przypadków (tj. o 145,3%) i nowotworów – o 35 przypadków (tj. o 44,3%).

Niezwykle duży wzrost liczby przypadków chorób spowodowanych azbestem wymaga wyjaśnienia. Otóż ta grupa patologii znalazła się po raz pierwszy w wykazie chorób zawodowych, obowiązującym od września 2002 r., tzn. że rok 2004 był właściwie dopiero drugim rokiem, kiedy można było je kwalifikować jako choroby zawodowe, zatem w 2004 r. skumulowały się przypadki, które były dużo wcześniej rozpoznane.

Jeśli weźmiemy pod uwagę wszystkie stwierdzone nowotwory zawodowe, bez względu na ich czynnik przyczynowy, to ich udział w ogólnej liczbie chorób zawodowych w r. 2004 wynosi 3,3%. Jest więc większy niż w poprzednim roku (2,0%) i większy od analogicznej wartości za okres 1995–2003 wynoszącej 1,4% (3,4).

WNIOSKI

Występowanie chorób zawodowych w Polsce w 2004 r. charakteryzują następujące dane.

1. Stwierdzono 3790 przypadków chorób zawodowych, tj. 41,0 na 100 tys. zatrudnionych. Utrzymuje się więc widoczny już od ponad 5 lat malejący trend zapadalności.

2. Patologiami, w których odnotowano największy spadek liczby przypadków w porównaniu z rokiem poprzednim są uszkodzenia słuchu (o 232 przypadki) i przewlekłe choroby narządu głosu (o 219 przypadków).

3. Proporcjonalnie znacznie wzrosła w stosunku do poprzedniego roku liczba przypadków chorób opłucnej lub osierdzia wywołanych azbestem (o 145,3%) i nowotworów (o 44,3%).

4. Zachorowalność ogólną na choroby zawodowe w Polsce w 2004 r. kształtowały głównie: przewlekłe choroby narządu głosu, pylice płuc, choroby zakaźne lub pasożytnicze, obustronny trwały ubytek słuchu, choroby skóry, choroby opłucnej i osierdzia wywołane pyłem azbestu, zespół wibracyjny, astma oskrzelowa, nowotwory złośliwe, przewlekłe choroby układu ruchu i zatrucia.

5. Większość, tj. 89,5 % ogółu stwierdzonych w Polsce w 2004 r. chorób zawodowych powstała po minimum 10-letnim okresie pracy w narażeniu na czynnik szkodliwy.

6. Zapadalność na choroby zawodowe w Polsce w 2004 r. wyrażała się współczynnikiem 41,0 przypadków na 100 tys. zatrudnionych, a najwyższą zapadalność odnotowano w następujących działach gospodarki narodowej (wg PKD): leśnictwo, łącznie z działalnością usługową (525,3), górnictwo węgla (380,1), produkcja wyrobów z surowców niemetalicznych pozostałych (223,2), produkcja metali (181,1) oraz rolnictwo i łowiectwo (173,4).

7. Zachorowania na choroby zawodowe wśród mężczyzn stanowiły w 2004 r. 60,8% wszystkich stwierdzonych przypadków.

PIŚMIENNICTWO

1. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 lipca 2002 r. w sprawie wykazu chorób zawodowych. DzU 2002, nr 132, poz. 1115
2. Pracujący w gospodarce narodowej w 2003 r. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2004
3. Szeszenia-Dąbrowska N., Wilczyńska U., Szymczak W., Peplowska B.: Choroby zawodowe stwierdzone w Polsce w 2003 r. Med. Pr., 2004;55(4):299–306
4. Wilczyńska U., Szeszenia-Dąbrowska N.: Nowotwory pochodzenia zawodowego w Polsce w latach 1995–2003. Med. Pr., 2005;56(2): 113–120